

Osmanlı Döneminde Azîz Mahmud Hüdâyi Vakfı ve Faaliyetleri

MERAL ŞAHİN

Afyon, Kocatepe Üniversitesi Rektörlüğü, Tarih Uzmanı, Afyonkarahisar

Vakıflar Türk sosyal ve dini hayatının vazgeçilmez hayır müesseseleridir. Bu bağlamda toplumda sosyal dayanışma ve birlik duygusunun, insanlar arasındaki yardımlaşmanın güzel unsurlarını oluşturan müessese hüviyetindedirler.

Azîz Mahmud Hüdâyî¹ Vakfı'nın işleyiş ve çalışma biçimi ile dönemin insanlarına ulaşmasını, tarihin bir kesiti olarak vermek, toplum dayanışmasının güzel örneklerinin ifade edilmesi anlamına gelmekteydi. Toplum dayanışmasının ve toplumda meydana gelebilecek sosyal dengesizliklerin önüne nasıl geçilebildiğinin örnekleri de böylece vakıflar eliyle cemiyet hayatının sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda nasıl ayakta tutulabileceğinin de görülmesini sağlamıştır. Bu konu ayrıca Türk vakıf sisteminin bir bölümünün aydınlatılmasını sağladığı gibi aynı zamanda genel vakıf medeniyetinin işleyiş hüviyetini de ortaya koymuş bulunmaktadır.

Tasavvufi yaşam biçimi çok geniş bir coğrafi sahada oldukça önemli izler bırakmıştır. İslami yaşam biçimi üzerinde önemli ölçüde belirleyici role sahip olan tasavvufi yaşam biçimi islami esaslara bağlı ve islamın temel yaşam biçimini ve islami kültür motifinin ana unsurlarını kendisine temel ilgi alanı olarak almıştır. İslamın temel kaynaklarını ve İslam peygamberinin islami motif anlayışı çizgisini esas muhteva olarak da uygulamıştır.

Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, XVI. yüzyıl Türk tasavvuf, dini ve kültür Tarihi'nin mühim şahsiyetlerindendir². Kendisinin kurduğu vakıf aracılığı ile bu bağlamda gerek Üsküdar'ın olduğu gibi, gerekse de İstanbul'un sosyo-kültür tarihinin yansımalarını bulmak mümkündür.

Aziz Mahmud Hüdâyi Câmii avlusu

Azîz Mahmud Hüdâyî Vakfı, temelde çalışma biçimi ve yöntemi olarak diğer Türk-İslam vakıflarının esaslarını kendisine düstûr edinmiştir. Üsküdar mahallesi çerçevesinde ortaya çıkan gelişmeler ve sosyal nitelikteki unsurların ortaya konulup belirlenmesinde önemli görevler ifa ettiği görülmektedir. Azîz Mahmud Hüdâyî Vakfı'ndaki belgelerin zamanla tasnifinin tamamlanması bitip araştırmacıların çalışmaları ilerlediğinde vakfın sosyo-kültürel niteliği kendisini daha belirgin şekliyle ortaya koyacaktır. Azîz Mahmud Hüdâyî Vakfı ile ilgili çalışmalarda bu bağlamda sevindirici bir gelişme olarak belge artışı sürekli ilerlemekte ve araştırmacıların çalışmalarına açılmaktadır³.

Vakıf kurumlarının kendilerinden beklenen görevlerin üstesinden gelebilmesi için bir bağlamda sürekli halde bulunan akar ve gelirlerinin olması gerekmektedir. Bu bağlamda vakıf içerik itibarıyla gerek, toplumun hizmetine sunulmuş olan kamu kuruluşları ve hayır müesseseleri olsun ve gerekse bunların uzun süreli ki esas amaç budur, işletilebilmesi için gerekli bulunan düzenli gelir kaynaklarını sağlayan ve bu anlamda vakfedilen her şey anlamına⁴ kullanılagelmiştir. Azîz Mahmud Hüdâyî Vakfı'nın işleyiş ve hayatiyetini devam ettirebilmesi için bazı toprakların ve arazilerin vakıf malı olarak vakfedildiği görülmektedir⁵. XVI. yüzyıl yapılanması içerisinde Üsküdar'ın çok hızlı denilebilecek bir gelişme potansiyeli yakaladığı söylenebilir. Nitekim XVI. yüzyılda Üsküdar'da 300.000 ila 700.000 arasında bir nüfusun iskan edildiği ifade edilmektedir⁶.

Osmanlı devletinin ekonomik yapılanmasının belki de en önemli temel unsurlarından birisi topraklardan alınan gelirler ve toprak üretimi sonucunda elde edilen ürünlerdir. Sanayi toplumunun yaşanmadığı o devirlerde toprakların düzenli olarak işlenmesi ve bunlardan gelir elde edilmesi şüphesiz son derece

önemliydi. H. 927-(M. 1519) ile H.1005-(M.1596) yılları arasında İstanbul'da kurulmuş vakıfların sayısı iki bin sekiz yüz altmış sekiz'dir. Bu rakam bile Türk sosyal dayanışmasında vakıf müessesesinin ne derece ehemmiyetli rol oynadığının temel göstergesidir. Bu bağlamda kurulan vakıfların temel gelirleri arasında topraktan elde edilen gelirler ilk sıralarda yer almaktaydı. Nitekim Azîz Mahmud Hüdâyî Vakfı da gelirlerinin önemli bir kısmını toprak ve topraktan elde edilen gelirlerden elde etmekteydi. Bunlar arasında Kocaeli Sancağı'nın Gebze Nahiyesinin Bulgurlu karyesi olarak yer alan köyü toprak gelirlerinin bolluğu ve bu köyde toprağı ziraat edecek şahısların azlığı gibi nedenlerle Azîz Mahmud Hüdâyî vakfına temlik edilmiş bulunmaktaydı. Zirai faaliyetlerin fazla ancak köy nüfusunun fazla olmamasından dolayı dışarıdan gelen şahıslar tarafından köyün arazisi ekilip-biçilmekteydi.⁷

Dönemin Üsküdar'ının vakıf faaliyetlerine baktığımızda⁸ sosyal hayatın şekillenmesinde vakıf müesseselerinin önemli bir etkinliğinin olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Bu bağlamda Azîz Mahmud Hüdâyî Vakfı kendisinden beklenilen çok daha fazlasını vermiş bulunmaktadır. Sadece Üsküdar insanının değil insanlığın sığındığı doğal bir liman olma özelliğini uzun çerçevede devam ettirmiştir. İnsanlık tarihinde "Fakr u zaruret içinde boğulan gönüller, dumanla dolu bir eve benzer. Sen onların derdini dinlemek suretiyle o dumanlı eve bir pencere aç ki, onun dumanı çekilsin ve senin de kalbin rakikleşip ruhun incelsin!..." demek suretiyle insanlara yardımlaşmayı öğütleyen Hz. Mevlana düşüncesinde olduğu gibi Azîz Mahmud Hüdâyî Vakfı yardıma muhtaç olanların her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasını tereddütsüz yerine getirmiştir.

Azîz Mahmud Hüdâyî kapısına gelen kimseyi geri çevirmezdi. Çünkü onun düşüncesine göre o kapı hakkın kapısıdır.. Vakıf kurumu, yaratandan ötürü yaratılanlara merhamet, şefkat ve sevginin, müesseseseleşmiş şeklidir. Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin kuruculuğunu yaptığı ve vakfında bulunduğu dergah bugünkü İstanbul Üsküdar'ında Ahmed Çelebi Mahallesi'nde, Azîz Mahmud Hüdâyî Sokağı ile Azîz Efendi Mektebi Sokağı'nın kapsadığı alan içerisinde. Klasik Türk-İslam mimari tiplemesinin temel özelliklerini yansıtan külliye sınırları içerisinde câmi, şadırvan, tevhihâne, harem-selâmlık, kütüphâne, hünkâr kasrı, halvethâne, meşrûta evi, derviş hücreleri, iki mutfak, su deposu, çocuk mektebi, çeşmeler, kuyu ve türbeden oluşmaktadır.

Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, vakfının bulunduğu bu araziye M. 1589 yılında Mustafa ve Ahmed Efendi adındaki kardeşlere ait ev yeri iken bunlardan satın almıştır. İnşaata hemen başlanarak 1594 yılında tamamlanmıştır. Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleri külliye inşaatına yakın olmak amacıyla Üsküdar'da Rumi Mehmed Paşa Camii civarında ikamet etmiş ve külliye inşaatıyla bizzat kendisi meşgul olmuştur⁹.

İstanbul yerleşiminin önemli bir kısmının ahşap nitelikte binalardan oluşması neticesinde İstanbul yangınları çok sıklıkla ortaya çıkmaktaydı. M. 1850 yılında çıkan Üsküdar Yangını'nda türbe hâricindeki bütün külliye yanmıştır. Dönemin Osmanlı padişahı Sultân Abdülmecîd, 1855 yılında Azîz Mahmud Hüdâyî türbesi de dahil olmak üzere bütün külliye yeniden inşâ ettirmiştir. Sıbyan Mek-

tebi, Kütüphane gibi bazı eklentiler daha sonraki yıllarda inşa ve ilave edilmiştir. Sosyo-kültürel nitelikteki binaların yapılmasında ve buralardaki dini faaliyetlerin yerine getirilmesinde hiç kuşku yok ki Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretlerinin önemli bir rolü bulunmaktaydı. Halkın kültürel, sosyal ve dini olarak aydınlatılması konusunda önemli faaliyetlerine örnek olarak, 1609 yılında Sultân Ahmed Câmîi'nin yapımını ilk olarak kendisi başlatmış, ilk harcı caminin temelini koyduğu gibi caminin açılışı da yine kendisine nasip olmuş ve bu camide her ayın ilk pazartesi günü halka vaaz ve nasihatlerde bulunmuştur. Bu tür faaliyetlerin düzenlenmesi halkın irşad edilmesi bağlamında son derece önem arzlemektedir.

Azîz Mahmud Hüdâyî, vakıf müessesesi içerisinde kendisinden sonra pek çok kimse yetiştirip, toplumsal ve kültürel kalkınmanın dinamiklerini oluşturmuştur. Yetiştirdiği halifeleri; Başhalife Muk'ad Ahmed Efendi, Eyyub Efendi, Dizdarzâde Ahmed Efendi, Filibe'li İsmâil Efendi, Aksaraylı Abdurrahîm Efendi, Zâkirbaşı Şa'ban Efendi, Veliyyuddin Efendi, Kemâleddin Efendi, Ehl-i Cennet Mehmed Fenâyî Efendi, Saçlı İbrâhim Efendi, Arap Yahyâ Efendi, Üftâdezâde Kutub İbrâhim Efendi ve Tophâne'li Veli Efendi'dir. Kuvvetli bir şâir olan Azîz Mahmud Efendi'ye şeyhi Üftâde Efendi tarafından "Hüdâyî" mahlası verilmiştir.

Toplum yaşamının temel unsurunun insan olması hasebiyle insana yapılacak yatırımların en iyi ve hayır getiren unsurlar olduğunun bilinciyle insana yapılan yatırımlar önem kazanmıştır. Azîz Mahmud Hüdâyî, dönemin sultanı III. Murat'a yazdığı mektubunda, Kanuni Sultan Süleyman'ın İstanbul halkının su ihtiyacını karşılamak için Istranca dağlarından, İstanbul'a kadar su köprüleri inşa ettirip su getirtmesini örnek göstererek, dönemin sultanının da İstanbul halkının odun ihtiyacını karşılaması için Bolu ormanlarından odun getirtmesini ve bunu halka dağıtarak o kışı rahat geçirmelerinin sağlanmasını istemektedir.

Azîz Mahmud Hüdâyî ve kurmuş bulunduğu vakıf halktan sultanlara kadar uzanan geniş bir tesir halkası meydana getirdi. Devrin padişahlarıyla yakın ilgi kurmayı başardı. Halkın sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılanmasıyla ilgili III. Murat, I.Ahmed ve II. Osman gibi padişahlara mektuplar yazdı. Öğütler verdi. Zaman zaman padişahların davetlisi olarak saraya gitti. Onlarla sohbetlerde bulundu. Azîz Mahmud Hüdâyî'nin dergâhı her zümreden insanlarla dolup taşı¹⁰.

Azîz Mahmud Hüdâyî'nin dilden dile nakledilen menkıbe ve kerametleri halkın gönlünde taht kurmasını sağlamış, ziyaretçileri her devirde artarak devam etmiştir. Daha sağlığında hayatını tehlikede gören pek çok devlet adamının onun tekkesine sığınarak hayatını kurtardığı bilinmektedir. Vefatından sonra ise bıraktığı çok zengin vakfiyesi sayesinde tekkesi, imaret ve külliyesi halkın sığınak ve barınağı olmuştur.

SONUÇ

Vakıf müessesesi Türk-İslam devletlerinde önemli işlevler yapmış bulunan hayır kurumlarını oluşturmaktadır. Sadece Osmanlı Devleti'nde değil, onun önce-

si ve sonrasında sosyo-ekonomik yapımızı düzene koymuş, toplumda ihtiyacı olan insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında pek çok önemli işlevler yapmıştır. Bu bağlamda toplumda sosyal dayanışma ve birlik duygusunun, insanlar arasındaki yardımlaşmanın güzel unsurlarını oluşturan müessese hüviyetindedirler. Azîz Mahmud Hüdâyî Vakfı'nın işleyiş ve çalışma biçimini, ve dönemin insanlarına ulaşmasını, tarihin bir kesiti olarak vermek, toplum dayanışmasının güzel örneklerinin ifade edilmesi anlamına gelmekteydi. Toplum dayanışmasının ve toplumda meydana gelebilecek sosyal dengesizliklerin önüne nasıl geçilebildiğinin örnekleri de böylece vakıflar eliyle cemiyet hayatının sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda nasıl ayakta tutulabileceğinin de görülmesini sağlamıştır. Bu konu ayrıca Türk vakıf sisteminin bir bölümünün aydınlatılmasını sağladığı gibi aynı zamanda genel vakıf medeniyetinin işleyiş hüviyetini de ortaya koymuş bulunmaktadır. Kendisinin kurduğu vakıf aracılığı ile bu bağlamda gerek Üsküdar'ın olduğu gibi, gerekse de İstanbul'un sosyo-kültür tarihinin yansımalarını bulmak mümkündür.

Azîz Mahmud Hüdâyî vakfı, temelde çalışma biçimi ve yöntemi olarak diğer Türk-İslam vakıflarının esaslarını kendisine düstür edinmiştir. Üsküdar mahalli çerçevesinde ortaya çıkan gelişmeler ve sosyal nitelikteki unsurların ortaya konulup belirlenmesinde önemli görevler ifa ettiği görülmektedir.

-EK-

3-110-422

Şeyh Seyyid Mahmud Efendi Vakfına ait Gebze'ye bağlı Bulgurlu köyü reayasının civar köylerde ziraat ederek elde ettikleri mahsullerini bu köylerde harman ettikten sonra vakfa ait köye nakletmelerine dair hüküm.

Şerife nam hâtun gelüb bunun meşrutıyyet üzre berât-ı şerifümle mütevellisi olduğu Kocaili Sancağı'nda Gekbuze nahiyesinde merhum Üsküdari Şeyh Seyyid Mahmud Efendi evkâfı karyelerinden karye-i bulgurlu ma_a b_azı arazi-i mezrâ-i Emin Solak eş-şehriyye Gâziler Depesi ki be cihet tesviye ilhâk şode diyü defter-i hakanide mukayyed karye ahalisinden Süleyman ve Mehmed Ali ve somuncu oğlu Mehmed beşe ve karındaşı Hasan ve Yalaka Hüseyin ve dahi bazıları civârlarında vâki_ahar kura topraklarında ziraat-ı hiraset itmeleriyle aharon karyesi toprağında ziraatleriyle hasıl eyledikleri terekelerini ziraat itdükleri karye toprağında harman itmedin getürüp vak-fı mezburun karyesi toprağında ziraatleriyle hasıl eyledikleri terekelerine halt idüp vakf-ı şerife gadr eyledüklerin bildürüp mezkurlar aharon karyesi toprağında ziraatleriyle hasıl eyledikleri terekelerini ziraat eyledükleri karye toprağında harman idüp harman itmedün getürüp vakf-ı mezburun karyesi toprağında harman itdürülmeyüp men-u def olınmak babında hükm-ü hümayunum reca ve defterhane-i amiremde mahfuz defter-i evkafa müracaat olundukda Gekbuze nahiyesinde Şeyh Seyyid Mahmud vakfı yazıldığı mahalde karye-i Bulgurlu ma'a bazı arazi-i mezra-i Emin solak eş-şehriyye Gaziler depesi ki be cihet tesviye-i hudud ilhak şode elli altı ne-

fer reaya ve sekiz çiftlikha ve dokuz zeminha ve hasılı tahtında resm-i çift ve resm-i ekilü ve hinta yekün ma'a gayriha beşbin yediyüz yigirmi akçe yazu ile defter oldukda muharrir kalemiyle tahrir ve merhum Seyyid Şeyh Mahmud Efendi evkafından olduğu mastur-ı mukayyed bulunup ve divan-ı hümayunum kaleminden kanunı görüldükde bir karye ahalsi aharun toprağında ziraatleriyle hasıl eyledükleri terekelerin yine ziraat eyledikleri karyenün toprağında harman itmedün ahar karye toprağına nakl ile harman itmeleri kanuna mugayir olduğu derkenar olunmağla defter-i hakani mucebince kanun üzre amel olunmak için yazılmıştır. Fi evahir-i sene 1164(15-24 Haziran 1751).

BİBLİYOGRAFYA

A-Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi; Üsküdar Şer'iyye Sicilleri=Ü.Ş.S., No. 4027 (970-971); **Ü.Ş.S., No. 4028 (971-972); Ü.Ş.S., No.4029** (969-974); **Ü.Ş.S., No. 4030** (973-974); **Ü.Ş.S., No. 4045** (984-985); **Ü.Ş.S., No.4056** (972-991); **Ü.Ş.S., No. 4057** (990-991); **Ü.Ş.S., No. 4058** (991-992); **Ü.Ş.S., No. 4060** (984-994); **Ü.Ş.S., No. 4071** (977-997); **Ü.Ş.S., No. 4073** (994-998); **Ü.Ş.S., No.4081** (984-1000); **Ü.Ş.S., No. 4088** (1000-1001); **Ü.Ş.S., No.4090** (987-1004); **Ü.Ş.S., No. 4091** (1001-1004); **Ü.Ş.S., No. 4098** (1001-1008); **Ü.Ş.S., No. 4107** (1010-1011); **Ü.Ş.S., No. 4108** (1010-1012); **Ü.Ş.S., No.4109** (1012); **Ü.Ş.S., No. 4112** (989-1013); **Ü.Ş.S., No. 4122** (1019-1020); **Ü.Ş.S., No. 4130** (1024-1026); **Ü.Ş.S., No. 4139** (1029-1030).

B-Diğer Kaynaklar

Azîz Mahmud Hüdâyî Hayatı-San'atı-Fikriyatı, Çağdaşları İçindeki Yeri ve Ünlü Eserleri, (Haz. Ziver Tezeren), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Türk Büyükleri Dizisi, Ankara 1987

ERTAN , Mehmet Emin, Azîz Mahmut Hüdâyî, Şule Yayınları, İstanbul 2001

Hazreti Üftade -Azîz Mahmud Hüdâyî, (Haz. Mehmed Gülşen), Gayret Kitabevi, İstanbul 1953.

İlim, Amel, Seyrû Süluk / Azîz Mahmud Hüdâyî, 1038/1628, (Tercüme: Hasan Kâmil Yılmaz), Erkam Yayınları, İstanbul 1988.

KARA, Kerim, Azîz Mahmud Hüdâyî'nin Hulasatü'l-Ahbar Adlı Eserinin Tahkik, Tahric, Tercüme ve Tahlili, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (Tez Danışmanı: Doç. Dr. H. Kâmil Yılmaz), İstanbul 1994.

ÖZDAMAR, Mustafa, Azîz Mahmud Hüdâyî, Kırkkandil Yayınları, İstanbul 2001

ÖZKAN, Nevzat, Azîz Mahmud Hüdâyî Arapça ve Türkçe Tarikname, Kıvılcım Yayınları, Kayseri 1998.

PAMUK, Abdullah, Kutbü'l-Arifin Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleri, Pamuk Yayınları, İstanbul tarihsiz.

Seyyid Azîz Mahmud Hüdâyî Divânı-(1038/1628), (Haz. Ziver Tezeren) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1985.

ŞENOCAK, Kemalettin, Kutb-ul-Arifin Seyyid Azîz Mahmud Hüdâyî Hayatı, Menakıbı ve Eserleri, İstanbul 1970.

TEZEREN, Ziver, Azîz Mahmud Hüdâyî - Hayatı-San'atı-Fikriyatı, Çağdaşları İçindeki Yeri ve Ünlü Eserleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

YILMAZ, H. Kâmil, Azîz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiye Tarikatı, Erkam Yayınları, İstanbul 1999.

DİPNOTLAR

¹ M. 1541 tarihinde Şerefli Koçhisar'da dünyaya gelen Azîz Mahmud Hüdâyî hazretlerinin çocukluk çağı bugünkü Eskişehir'e bağlı Sivrihisar'da geçti. Sivrihisar'dan sonra gittiği medeniyet ve kültür merkezi İstanbul'da Ayasofya medresesinde medrese eğitimini tamamladı. Küçük Ayasofya ikamet etti. Nasırzade Ramazan Efendi'nin derslerine katıldı. Nureddin-zâde Muslihüddin Efendi'nin sohbetlerinde yer aldı. Anadolu başta olmak üzere Mısır ve Şam gibi imparatorluğun en önemli dini merkezlerinde kadılık görevlerinde bulunan Hüdâyî hazretleri M. 1628 tarihinde İstanbul'da vefat ederek ebediyet alemine göçtü. İstanbul Üsküdar'da aynı zamanda vakfının da bulunduğu külliyesi içerisinde defnedildi. İstanbul halkı başta olmak üzere Anadolu halkının gönlünde taç kurdu. Eserleri,dini, kültürel ve edebi özellikleriyle büyük küçük herkese yol gösterdi. Sultan III. Murad ve I. Ahmed kendisine büyük ihsanlarda bulundular. Yedisi Türkçe, otuz kadar eser yazdı. Zengin vakıflar bıraktı. Sultân III. Murad zamanında, Ferhad Paşa ile beraber İran Seferi'ne katılarak Tebriz'e kadar gitti. Sevenleri için şu duası meşhurdur: "Sağlığımızda bizi, vefatımızdan sonra kabrimizi ziyaret edenler ve türbemizin önünden geçtiğinde Fatıha okuyanlar bizimdir. Bizi sevenler denizde boğulmasın, ahir ömürlerinde fakirlik çekmesin, imanlarını kurtarmadıkça bu dünyadan göçmesinler."

² Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretlerinin günümüze kadar ulaşılmış, ve her biri kendi alanında mühim bir boşluğu dolduran eserlerinin listesi şunlardır;

Arapça Eserleri: 1) Ahvalu-n nebiyyi-l muhtâr aleyhi salavâtull hi-l meliki-l cabbâr, 2) Câmiu-l fadâil ve k_miu-r rezâil, 3) El es'ile ve-l ecvibe fi ahvâli-l mevtâ, 4) Fethu-l bâb ve ref'u-l hicâb, 5) El fethu-l ilâhî, 6) Habbetu-l mahabbe, 7) Hâşiye kûhistani fi şerh-i fikh-ı Keydânî, 8) Hayatü-l ervâh ve necâtü-l eşbâh, 9) Hulâsatü-l ahhâr fi ahvali-n nebiyyi-l muhtâr, 10) Keşfu-l kınâ' an vecchi-s semâ, 11) El mecâlisu-l va'ziyye, 12) Mecmuatü-l huteb, 13) Merâtibu-s sülûk, 14) Miftâhu-s salât ve mirkatü-n necât, 15) Nefâisü-l mecâlis, 16) Şemâilu-n nübüvveti-l Ahmediyyeti-l Muhammediyye, 17) Et tarikatü-l Muhammediyye vesiletün ilâ-s seâdeti-s sermediyye, 18) Tercelliyat, 19) Vâkıat.

Türkçe Eserleri : 1) Dîvan 2) Ecvibe-i Mutasavvifâne 3) Mi'râciye 4) Nasâyıh ve Mevâız 5) Necâtü-l garik fi-l cem'i ve-t tefrik 6) Tarikatnâme 7) Mektûbat.

³ Bu konuda bk. F. Cangüzel Zülfikar, Azîz Mahmud Hüdâyî Külliyesinin Kuruluşu ve İlk Yüzyılı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1999.

⁴ Bahaeddin Yediöldüz, "Vakıf" maddesi, İslam Ansiklopedisi, c. XII-2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s. 156.

⁵ B O A Ü. Ş. S. No. 133(2 R. 1026)

⁶ Suraiya Faroqi, Osmanlıda Kentler ve Kentliler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s. 54.

⁷ B O A Ü. Ş. S. No. 133 (3 Ra. 1130)

⁸ Dönem içerisinde vakıf faaliyetleri ile ilgili olarak Üsküdar faaliyetleriyle ilgili şu şer'iyye sicillerine başvurulmuştur; Üsküdar Şer'iyye Sicilleri=Ü.Ş.S., No. 4027 (970-971); Ü.Ş.S., No. 4028 (971-972); Ü.Ş.S., No.4029 (969-974); Ü.Ş.S., No. 4030 (973-974); Ü.Ş.S., No. 4045 (984-985); Ü.Ş.S., No.4056 (972-991); Ü.Ş.S., No. 4057 (990-991); Ü.Ş.S., No. 4058 (991-992); Ü.Ş.S., No. 4060 (984-994); Ü.Ş.S., No. 4071 (977-997); Ü.Ş.S., No. 4073 (994-998); Ü.Ş.S., No.4081 (984-1000); Ü.Ş.S., No. 4088 (1000-1001); Ü.Ş.S., No.4090 (987-1004); Ü.Ş.S., No. 4091 (1001-1004); Ü.Ş.S., No. 4098 (1001-1008); Ü.Ş.S., No. 4107 (1010-1011); Ü.Ş.S., No. 4108 (1010-1012); Ü.Ş.S., No.4109 (1012); Ü.Ş.S., No. 4112 (989-1013); Ü.Ş.S., No. 4122 (1019-1020);Ü.Ş.S., No. 4130 (1024-1026); Ü.Ş.S., No. 4139 (1029-1030).

⁹ M. Baha Tanman, "Azîz Mahmud Hüdâyî Külliyesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. IV, İstanbul 1991; Hasan Kâmil Yılmaz, Azîz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiyye Tarikatı, İstanbul 1982.

¹⁰ Hasan Kâmil Yılmaz, "Azîz Mahmud Hüdâyî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1989, s. 339.